

УДК 007:304:[027.54(477):027.8]:001.89

Надія Каліберда,

зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук

Висвітлення теоретичних і організаційних основ бібліотечного обслуговування читачів у дослідженнях науковців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

У матеріалі розкрито основні напрями досліджень науковців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодо теорії, методики та організації бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів. Аналізуючи і минулий, і сучасний доробок вчених, автор акцентує увагу на своєрідності та інноваційності їхніх поглядів на бібліотечно-інформаційне обслуговування як важливий складник діяльності найбільшої бібліотеки нашої держави.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотека, обслуговування, організація, функції, теорія, наукові дослідження, інновації.

Basic directions of researches made by scientists of the Vernadskyi National Library of Ukraine concerning the theory, method and organization of library-informative maintenance of readers are reflected in the article. Investigating previous and present work of the scientists the author reveals the originality and innovation in their views as to the library-informative service as the important activity component of the largest library in our state.

K e y w o r d s: service, library, organization, functions, theory, scientific researches, innovations.

Українська революція 1917–1921 рр., проголошення Української Народної Республіки викликали небувале національно-духовне піднесення в суспільстві, створили умови для чіткого визначення національних пріоритетів розвитку вітчизняної культури.

Одним з найнагальніших питань того часу було заснування Національної бібліотеки, яка б збирала, зберігала й поширювала знання українського народу, досягнення світової культури, обслуговувала широкі верстви населення, була базою для самоосвіти, наукової, виробничої, культурної діяльності.

На відміну від Заходу, де зародження національних бібліотек пов'язане з демократичними ідеями епохи Просвітництва та буржуазно-демократичними революціями XVIII–XIX ст., що супроводжувалися утвердженням нових соціально-економічних, політичних, культурних відносин у тих чи інших країнах, національні установи України створювалися в інших історичних та політичних умовах. Якщо західні держави сприяли утворенню національних бібліотек, які концентрували досяг-

нення нації у сфері духовного й матеріального виробництва, то Національна бібліотека України змушена була перетворитися в типову радянську центральну бібліотеку республіки, перед якою ставились, насамперед, завдання обслуговування соціалістичного будівництва.

Водночас слід зауважити, що всупереч ідеологічному диктату, вона не відійшла від принципів бібліотечного просвітництва та тих методологічних основ бібліотечної діяльності, які гарантували рівні можливості бібліотечного обслуговування, закладені фундаторами Бібліотеки, і зберегла та збагатила свій колосальний фонд, і впродовж усієї своєї історії поєднувала функції національної, наукової і публічної бібліотеки. За 90 років Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) стала всесвітньо відомим науковим, інформаційним і культурним центром. І цим українське суспільство завдячує її працівникам, науковцям, численній плеяді бібліотекарів, праця та досвід котрих трансформувалися в ідеї будівництва такої бібліотеки, якою вона є нині.

Передісторія вивчення проблем бібліотечного обслуговування розкривається, починаючи з 20-х рр. у працях співробітників Бібліотеки Д. А. Балики, С. О. Сірополка, які обґрунтовували педагогічний, психологічний напрями роботи з читачами, Г. Д. Білої, яка багато уваги приділяла організаційному аспекту інтенсифікації роботи з обслуговування, М. І. Сагарди, В. Ф. Іваницького – наполягали на необхідності наукового підходу до бібліотечної роботи та багатьох інших. Загальнотеоретичне осмислення бібліотечного обслуговування як системи розпочалося з 70-х рр. До цього часу дослідження цих питань мало переважно методичний та організаційний характер, а суто наукові розробки були поодинокими. Проте саме вони створили необхідне підґрунтя для вироблення певних теоретичних положень щодо визначення завдань і принципів діяльності Бібліотеки як наукової і публічної (загальнодоступної) інституції.

Різні аспекти історії Бібліотеки, формування її колекцій, розгортання науково-дослідної та бібліографічної діяльності, практичні й теоретичні питання змісту, форм обслуговування читачів висвітлені у фундаментальних працях, наукових статтях провідних науковців і фахівців¹. Багатогранна робота Бібліотеки розкрита у понад 5000 публікацій науковців і практиків бібліотечної справи. Серед них: монографії, статті, наукові збірники, методичні посібники, енциклопедії, словники, дисертації тощо². Переважна більшість з них має науково-практичний характер, присвячена питанням розвитку обслуговування, його змісту й напрямам у певні відрізки часу. Історико-бібліотекознавчі дослідження історичної доби та її впливу на бібліотечну діяльність, еволюцію видів, форм і змісту бібліотечного обслуговування здійснено в узагальнюючих монографіях Л. А. Дубровіної, О. С. Онищенко: «Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–1941»; «Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1941–1964»; «Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1965–1991», в яких об'єктивно висвітлено історичний шлях Бібліотеки від дня її заснування і до 1991 р. Неупереджене висвітлення історії Бібліотеки, як зазначають автори, стало можливим у період демократизації суспільного устрою, завдяки залученню до наукового обігу джерел, недоступних за радянської влади. Спираючись на численні документальні матеріали, дослідники розкрили найбільш складні й маловідомі періоди становлення та розвитку НБУВ, повернули історії й науці

імена її фундаторів, висококваліфікованих фахівців, які працювали в бібліотеці у різні часи, охарактеризували дії уряду, роботу наукових товариств, зусилля представників вітчизняної інтелігенції, котрі опікувалися ідеєю національної книгозбірні, брали активну участь у її створенні та розвитку. Оpubлікована велика джерельна спадщина з історії та діяльності Бібліотеки, яка стала важливим підґрунтям для організації роботи сучасних дослідників.

Кращому осмисленню процесів становлення і розвитку системи обслуговування в Національній бібліотеці України, вироблення засад її діяльності у перші роки її існування ми завдячуємо працям Д. А. Балики, Л. Ю. Биковського, І. І. Кревецького, Н. Д. Полонської-Василенко, С. П. Постернака, М. І. Сагарди, С. О. Сірополка, М. Т. Ясинського та багатьох інших³, де висвітлено події першого, найважливішого, десятиліття створення та становлення Бібліотеки. Особливе значення для вивчення цього періоду становили опубліковані й неопубліковані законодавчі акти, урядові постанови, інші нормативні документи, статuti Бібліотеки, що в сукупності відображали її завдання, визначені соціально-політичними умовами, її статусом у той чи інший період⁴. Наявні документи засвідчують протилежні позиції урядів Української Народної Республіки та Української Соціалістичної Радянської Республіки стосовно ролі і призначення національної бібліотеки в суспільстві, що, певною мірою, гальмувало її розвиток порівняно з національними бібліотеками зарубіжних країн.

Особливу цінність для дослідників (вони найбільш цитовані у друкованих виданнях і дисертаціях з історії українського бібліотекознавства і бібліографії) становлять праці науковців і співробітників Бібліотеки перших років її існування: С. П. Постернака, Л. Ю. Биковського, Д. А. Балики, І. І. Кревецького, П. Я. Стебницького, М. І. Ясинського, Ю. О. Меженка, В. Ф. Іваницького, в яких розкриваються різні аспекти інформаційного і читацького середовища, порушуються методичні, педагогічні, організаційні питання обслуговування читачів. Завдяки цим працям ми дізнаємося, що вже з перших років існування Бібліотеки спеціалісти намагалися розбудувати її діяльність на наукових засадах. У Бібліотеці почали розвиватися теоретичні підходи до організації системи обслуговування та проблем книгокористування, до вивчення інтересів і характеру запитів читачів, апробуються різні методи роботи з читачами на основі бібліологічної педагогіки, визначається специфіка обслу-

говування читачів у читальних залах і на абонементі, встановлюються правила організації підручної бібліотеки⁵. Так, Д. А. Балака запропонував нову на той час класифікацію методів вивчення читачів, яка мала п'ять напрямів: публіцистичний, естопсихологічна теорія вивчення, бібліологічна психологія, вивчення «читачівських інтересів», психоаналітична теорія читачівства⁶. Учений відстоював таку організацію бібліотечного обслуговування, яка б «зберігала сили й час читачів»⁷, ґрунтувалася на методах наукової організації праці, вивченні психології читачів. Водночас, розробляючи проблеми психології читання, диференційованого обслуговування читачів, Д. А. Балака наголошує на спрямуванні зусиль бібліотек не на «індивідуальний успіх і не на успіх якоїсь одної класи», а на загальнодержавні завдання⁸. Особливість поглядів ученого виявляється і в тезі про основні завдання бібліотек: «Перебудова життя, виконання загальнодержавних завдань, виявлення ініціативи мас, творчість – ось завдання бібліотеки»⁹.

Співробітники Бібліотеки брали участь у загальноукраїнських та всесоюзних конференціях і нарадах, на яких обговорювалися питання бібліотечного будівництва. Ця тематика висвітлювалася і на сторінках бібліотечної преси. Примітною, з точки зору різнобічності поглядів і незадоволеності українських фахівців поверховістю більшості питань, що порушувалися на таких зібраннях, можна назвати конференцію 1927 р., організовану Головополітосвітою. Так, Д. А. Балака, виступаючи на зібранні, не поділяв позиції учасників конференції, які розглядали питання вдосконалення роботи з обслуговування читачів, ігноруючи специфічність цієї функції для бібліотек різних типів. З цього приводу Д. А. Балака зазначав: «Незважаючи на цілодобові дебати, повністю розв'язати питання не вдалося, а доповіді В. А. Невського і Л. Б. Хавкіної не були пов'язані з конкретними типами бібліотек»¹⁰. Результати цієї дискусії Д. А. Балака оприлюднив на сторінках «Журналу бібліотекознавства та бібліографії», друкованого органу Бібліотеки. В цей період бібліотекарі Всенародної бібліотеки України (ВБУ) намагалися усувати невідповідності між запитамі читачів і книжковим фондом Бібліотеки, застосовували на абонементі відкриті полиці з рекомендованими книгами, вели чіткий розподіл праці між працівниками, прагнучи до спеціалізації в обслуговуванні читачів. Великого значення надавалося створенню найбільш сприятливих умов праці для читачів-науковців. Г. Д. Бі-

ла у своїй статті, надрукованій у «Бібліотечному журналі», радила ретельно добирати працівників для роботи з певною категорією читачів, уважно відбирати довідники, словники, періодичні видання, нову профільну, актуальну, необхідну науковцям літературу, акцентувала увагу на важливості прискореного відображення такої літератури у каталогах і спрощенні доступу до них¹¹.

Актуальними на той час стали розгорнуте тлумачення поняття «функції обслуговування», а також вимоги наукового супроводження всіх бібліотечних процесів для кращої організації роботи із задоволення потреб книгою, які ми знаходимо у публікаціях М. І. Сагарди. Усвідомлюючи те, що бібліотеку такого рівня, як ВБУ, неможливо правильно організувати без глибоких наукових розробок, дослідник обґрунтовує необхідність наукового підходу до організації методів її роботи¹². Автор розглядає Бібліотеку як «велику й складну лабораторію, в котрій всі процеси пов'язані між собою так, що хиби в одних ділянках відбиваються на інших»¹³. Насамперед він звертав увагу на науковий підхід до впорядкування фондів, на засоби найкращого використання Бібліотеки читачами, на розроблення наукових засад зведеного каталогу наукових бібліотек, удосконалення абеткового каталогу. Саме в такому підході вчений вбачав розвиток ВБУ. Залучення до наукової роботи дедалі більшої кількості працівників М. І. Сагарда розглядав як основу гармонізації взаємин у науковому колективі, посилення значення Бібліотеки як наукового закладу в Україні, вдосконалення всієї роботи установи¹⁴. Вчений також відстоював інформаційне призначення наукової бібліотеки, проте не завжди починання українських спеціалістів сприймалися офіційною владою позитивно. Так, доповідь М. І. Сагарди на Першій конференції наукових бібліотек України у 1925 р. «Бібліографія у наукових бібліотеках» одразу ж отримала негативну оцінку з боку державних органів, зокрема Головополітосвіти. В «Красном библиотекаре»¹⁵ засуджувалася позиція вченого щодо об'єктивного відображення творів друку в бібліографічних виданнях усупереч «критичній», «рекомендаційній» бібліографії, яка пройшла бібліографічну цензуру.

Аналіз матеріалів Першої конференції наукових бібліотек України не засвідчує тотальної зосередженості на проблемах обслуговування читачів. Однак окремі виступи з цього питання, зокрема заступника директора ВБУ В. Ф. Іваницького, були досить слухними. Автор акцентував увагу присутніх на спрямованості роботи наукових біб-

ліотек на читача і зазначав, що ця робота має всеохоплюючий характер: «не просто обслуговувати потреби свого читача щодо книги, але вивчати саму книгу з погляду її впливу на читача, і самого читача як об'єкт бібліотечної роботи, і методи встановлення найтіснішого зв'язку з ними»¹⁶.

Характеризуючи діяльність ВБУ за перші десять років її існування, М. І. Ясинський відзначав велику роботу Бібліотеки з формування українського книжкового фонду, спрямованого на задоволення потреб читача з питань власної історії й культури. Зазначимо, що ВБУ, перша в Україні бібліотека, яка почала систематичний збір україніки. Важлива роль в організації цієї справи й, зокрема, в створенні українського бібліографічного репертуару, наукових основ бібліографування належить М. І. Ясинському, який намагався так організувати бібліотечну і бібліографічну справу у ВБУ, щоб «зробити її реальною культурною подією нашої епохи»¹⁷.

У 30-ті рр. бібліотечна галузь дедалі більше потерпає від ідеологічного тиску, акцент у роботі з читачами зміщується на начебто покращення бібліотечного обслуговування, а в реальності – на ігнорування інтересів читачів. Ідеологічні міркування справили вплив і на прийняття рішення про реорганізацію Бібліотеки у 1935–1936 рр., коли аналіз та узагальнення досвіду в галузі бібліотечного обслуговування, як і наукові дослідження інших напрямів діяльності Бібліотеки, були фактично припинені.

Лише наприкінці 50-х – початку 60-х рр. окремі питання обслуговування читачів за різними напрямками знову починають розглядатися на сторінках спеціальних видань. У цей період визначилися певні тенденції розвитку бібліотечного обслуговування, пов'язані зі змінами структур наукових бібліотек: виділення в самостійні відділи обслуговування, зберігання, каталогізації, систематизації, розширення обсягу підсобних фондів. Урізноманітнення запитів читачів визначали форми і методи організації обслуговування.

В наукових бібліотеках дедалі більше поширюється практика організації спеціалізованих читальних залів. Зокрема, у Москві у Державній бібліотеці ім. В. І. Леніна (ДБЛ) такі читальні зали були відкриті для спеціалістів і науковців у галузі технічних, фізико-математичних, хімічних, економічних наук; зали медико-біологічних, сільськогосподарських наук, бібліотекознавства і бібліографії, нотно-музичної літератури та ін. У Центральній науковій бібліотеці (ЦНБ) АН УРСР також функціонував зал суспільно-політичної літе-

ратури. Згодом обслуговування читачів рукописами, рідкісними і цінними виданнями, мапами, періодикою, мікрофільмами в ЦНБ, як і в ДБЛ, почало здійснюватися в спеціальних читальних залах.

Розглядаючи історію створення та функціонування спеціалізованих читальних залів у контексті завдань науки, підвищення значення наукової бібліотеки в професійних періодичних виданнях, фахівці порушують питання ефективності обслуговування вчених, пошуку шляхів скорочення шляху книги до читача. У цьому сенсі позитивно оцінюється практика Бібліотеки зі створення підсобних фондів або так званих підсобних бібліотек при спеціалізованих і галузевих читальних залах, а також введення системи відкритого доступу до фондів. Співробітник ЦНБ Г. М. Плеський¹⁸ звертає увагу на ту велику підготовчу роботу, яку провів весь колектив Бібліотеки щодо вивчення фонду, відбору найбільш активної його частини для створення підсобних фондів, читальних залів, принципів розстановки, підготовки бібліотечного персоналу до роботи в нових умовах. Він відзначає позитивний ефект новації, яка сприяла кращому задоволенню запитів читачів, поліпшенню основних показників обертності фонду, читаності, ретельнішому вивченню інтересів читачів, причин відмовлень тощо.

Українські спеціалісти освоюють нові підходи до скорочення інтервалу між надходженням літератури у фонд і доведенням її до читача. Переглядається методика групової обробки літератури. На відміну від раніше існуючої практики, А. П. Панкова і С. В. Сороковська¹⁹ пропонують метод групової обробки для тієї літератури, яка має обмежений попит, тимчасове значення, а також плакатів, листівок тощо. Полемізуючи на сторінках центральної бібліотекознавчої періодики зі спеціалістами російських наукових бібліотек²⁰, які заперечували такий підхід, А. П. Панкова і С. В. Сороковська відстоюють спрощений варіант сумарного обліку таких документів, методику їх класифікації, зокрема програмно-методичних матеріалів за галузями знань, що полегшувало пошук цих матеріалів у каталогах, розстановку і можливості їх використання.

Отже, в 50–60-ті рр. дослідження обслуговування читачів головним чином концентрувалися на окремих аспектах організації системи читальних залів, методів опрацювання фондів, наближення їх до читача через удосконалення пошуку в системі каталогів.

Наступне десятиріччя характеризується реорга-

нізацією традиційних систем обслуговування, виділенням нових структурних підрозділів з відділів обслуговування, наприклад, довідково-бібліографічного, організацією відкритого доступу до підсобних фондів, індивідуального абонементу і читального залу як у Бібліотеці АН СРСР (БАН АН СРСР), що перебуває в прямій залежності від потреб читачів і підвищує ефективність використання основних та підсобних фондів. У цей же період починають виділятися спеціалізовані читальні зали, кафедри видачі за видами видань, що доводить спільність поглядів вчених на процес обслуговування читачів і підходів до його організації. На жаль, ця тенденція не набула подальшого розвитку²¹.

Упродовж 60–80-х рр. питання удосконалення обслуговування постійно привертає увагу дослідників Бібліотеки. Раціоналізації системи обслуговування через відкриті фонди, налагодженню заочного і міжбібліотечного абонементу присвячені статті Г. М. Плеського, інформаційному, бібліографічному і довідковому обслуговуванню – Т. В. Добко²²; вдосконаленню МБА – М. С. Ракушиної і Л. А. Пашкової²³, економічній оцінці функціонування бібліотечної технології – В. Г. Попроцької²⁴; впровадженню прогресивних бібліотечно-інформаційних технологій та інтелектуалізації пошуку інформації – Т. П. Павлуші²⁵ та ін. Своїми напрацюваннями вчені зробили вагомий внесок у розвиток теорії і практики бібліотечного обслуговування як бібліотекознавчої категорії.

У 80-х рр. активізувалися процеси пошуку оптимальної моделі обслуговування в умовах великого міста, яка враховувала б галузеву і професійну структуру потреб читачів-спеціалістів та наукових працівників, тобто основного контингенту наукових бібліотек. Простежується загальна тенденція домінанти принципу галузевого профілювання в інформаційному обслуговуванні у даний період. Однак, видова і галузева структура обслуговування бібліотек суперечила новим інформаційним потребам читачів. Тому багато вітчизняних та зарубіжних дослідників, практиків відстоюють позицію переорієнтації підходів до задоволення інформаційних потреб з галузевого на багатопрофільний, однак не в спрощеному його розумінні (відмова від галузевого підходу), а як модифікацію відділів обслуговування, наповнення їхньої роботи новим змістом²⁶. Дехто, навпаки, категорично відкидає думку про перспективність галузевого принципу²⁷. Зарубіжні бібліотекознавці К. Р. Купер, Т. Н. Іскімжі, Д. Роджер та ін.²⁸ схвалюють

ідею, яку поділяємо і ми, – створення єдиної інфраструктури доступу до друкованої та електронної інформації.

Дослідники ЦНБ ім. В. І. Вернадського, які вивчали систему обслуговування у 1987 р., теж констатували невідповідність системи читальних залів специфіці інформаційних потреб читачів Бібліотеки²⁹. Розвиток комп'ютерної техніки, інформаційних технологій, процеси інтеграції і диференціації науки «змістили» інтерес читачів до суміжних наук, комплексних проблем. Спостерігається підвищений попит, наприклад, на технічну літературу представників не тільки технічної, а й гуманітарної сфери³⁰, що, на наш погляд, зумовило необхідність перегляду доцільності існуючих структур обслуговування.

Удосконалення процесу обслуговування фахівці розглядали з різних позицій – від організації документних потоків, удосконалення структури Бібліотеки, впровадження нових форм обслуговування та видів послуг до використання новітніх інформаційних технологій як умови входження бібліотек у світовий інформаційний простір³¹.

Особливого значення у період 80-х – початку 90-х рр. набуває розвиток нових, викликаних часом, видів бібліотечного обслуговування. Так, у низці праць В. Г. Попроцької, М. С. Слободяника, А. С. Чачко та ін. висвітлено організаційні, економічні параметри функціонування бібліотечних технологій, методика нормування праці на ділянках обслуговування, основні положення організації платних послуг тощо. Нормування праці розглядається як чинник оптимізації роботи Бібліотеки та її кінцевої мети – якісного обслуговування читачів³².

Залишаються актуальними також проблеми, пов'язані з диференційованим обслуговуванням різних категорій читачів, державних управлінських структур, з удосконаленням довідково-бібліографічного обслуговування, оптимізацією доступу до знань. Над цими питаннями особливо плідно працювали В. Г. Бровкін, Т. В. Добко, Т. М. Коваль, Л. Й. Костенко, Т. П. Павлуша та інші фахівці і науковці Бібліотеки³³.

У 90-х рр. окреслена царина наповнилася якісно новими знаннями, теоретичними узагальнюючими працями А. Г. Бровкіна, Т. П. Павлуші, Л. Г. Петрової, Л. А. Дубровіної, М. С. Слободяника та інших дослідників, які збагатили теоретичні погляди на поняття обслуговування в контексті системного підходу. Згадані дослідники розглядають обслуговування як самостійну систему, а також як підсистему бібліотечного соціального інституту,

котра має свої інтегративні ознаки, вбирає ідеї, ціннісні орієнтації, потреби суспільства в інформації на кожному конкретному історичному етапі суспільного розвитку³⁴.

У зв'язку з новими технічними реаліями, насамперед комп'ютеризацією бібліотечної практики, науковці Бібліотеки обґрунтували концепцію моделі обслуговування національної бібліотеки, шляхи підвищення його ефективності та вдосконалення організації на основі впровадження нових інформаційних технологій. Зокрема, у роботах Л. А. Дубровіної, Л. Й. Костенка йдеться про створення автоматизованої системи «Пам'ятки писемності і друку», інтелектуалізацію пошуку в автоматизованих системах, створення програми виявлення, обліку, опису архівних документів, національного банку інформації та автоматизованих систем доступу до них³⁵.

Слід зазначити, що пошук оптимальної структури наукової бібліотеки та організації системи обслуговування був і залишається однією з найважливіших науково-практичних проблем вітчизняного і зарубіжного бібліотекознавства як у 80–90-х роках ХХ ст., так і сьогодні. Перманентна актуальність проблеми пов'язана з динамічністю і ускладненням соціальної структури суспільства, диференціацією та розвитком наукового знання, технологій, розширенням і видозміненням видавничої продукції, проникненням інформаційних технологій у всі сфери життя, у т. ч. і бібліотеки.

Зміна соціокультурної ситуації наприкінці 90-х – початку 2000 рр., процеси демократизації і гуманізації суспільства посилили увагу до вітчизняної історії і культури, економічних, юридичних знань, політики, що зумовило читацьку активність спеціалістів з вищою освітою, студентів, представників фінансової сфери. Частка неакадемічного читача НБУВ за даний період зросла у два рази³⁶. Ця тенденція спостерігалася і в інших наукових бібліотеках, як вітчизняних, так і зарубіжних, зокрема російських³⁷.

Даний період характеризується активізацією та різноманітністю наукових досліджень, широким спектром питань, які висвітлювалися у працях науковців. Певна частина з них була присвячена стратегічним напрямкам розвитку Бібліотеки. Значно розширилося коло дослідників, які приділяли увагу інноваційним аспектам розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування, аналізу процесів трансформації традиційної бібліотечної технології обслуговування, питанням впровадження і ефективності використання нових інформаційних

технологій, зміні функцій та професійної кваліфікації бібліотечного спеціаліста в умовах розвитку інтелектуальних інформаційних технологій у бібліотечній справі, вивченню читацького складу та інформаційних потреб читача/користувача наукової бібліотеки, удосконаленню, розширенню спектра бібліотечних та інформаційних послуг³⁸.

Нова парадигма обслуговування, зростання обсягів тематичного, фактографічного, інформаційного, інформаційно-аналітичного обслуговування зумовили пошук єдності, взаємозбагачення усіх видів обслуговування, розширення видового і змістовного наповнення форм і методів обслуговування, забезпечення контрольно-облікових операцій, визначення ефективності обслуговування.

Сьогодні ситуація в бібліотечній сфері переконливо доводить, що наукова бібліотека дедалі більше інтегрується в документальну інформаційно-когнітивну систему. Науковці А. Г. Бровкін, О. М. Василенко, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Т. В. Добко, О. О. Ісаєнко, Т. М. Коваль, Л. Й. Костенко, Т. П. Павлуша, Л. О. Туровська, О. Г. Яковенко, В. М. Чуприна та багато інших у своїх дослідженнях розкривають різні сторони діяльності Бібліотеки, спрямованої на розширення бібліотечно-інформаційних та додаткових сервісних послуг, удосконалення індивідуального, групового, довідково-бібліографічного, інформаційного обслуговування в традиційному і автоматичному режимах, урізноманітнення моделі міжбібліотечного і міжнародного абонементів, подальшого впровадження інформаційних технологій, розкриття змісту документів, надання фактографічної інформації, виробництва знань за допомогою використання гіпертекстових технологій³⁹.

Питання розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у контексті демократичних перетворень українського суспільства, створення якісних інформаційно-аналітичних продуктів і організації їх використання з урахуванням специфіки діяльності владних структур, наукових центрів, громадських організацій та запитів різних категорій читачів також дедалі частіше привертають увагу наших вчених. У своїх працях дослідники В. М. Горвий, О. В. Ворошилов, Т. Ю. Гранчак, С. П. Кулицький, Л. А. Чуприна обґрунтовують необхідність підвищення ефективності використання потужного потенціалу наукових бібліотек, поліпшення оперативності, повноти та якості інформаційно-аналітичного забезпечення суспільних інститутів⁴⁰.

Розробкою та впровадженням комп'ютерних інформаційних технологій опікуються дослідники

Л. Й. Костенко, В. О. Копанєва, Д. В. Соловяненко, Ю. В. Яковлева. Їхня дослідницька увага зосереджена на питаннях формування та використання електронних науково-інформаційних ресурсів Бібліотеки, що передбачає створення на основі моніторингу системи архівування наукової та суспільно значущої інформації українського сегмента Інтернету, вибіркове архівування зарубіжних мережових джерел інформації, а також опрацювання поточних надходжень на компакт-дисках; створення системи довготермінового зберігання електронних науково-інформаційних ресурсів та впровадження інформаційної технології моніторингу використання передплачених джерел інформації⁴¹.

Отже, напрацювання вчених у цьому напрямі допомагають систематизувати уявлення про інтеграційні процеси в сучасній бібліотечній справі, розвивати і збагачувати наукову бібліотечну думку.

Короткий історіографічний огляд вивчення проблем обслуговування читачів свідчить про те, що всі давні та сучасні дослідження так чи інакше торкаються теоретичних, науково-практичних, методичних аспектів бібліотечного обслуговування, шляхів його удосконалення і концентруються переважно навколо системи «читач – бібліотека» в різних соціально-економічних та суспільно-політичних обставинах, мають або конкретно-історичний, науково-практичний, або загальнотеоретичний характер і увійшли до скарбниці знань про найбільшу і найславетнішу бібліотеку нашої держави.

На сьогодні актуальність бібліотезнавчих досліджень обумовлена зміною пріоритетних напрямів діяльності провідних бібліотечних установ України з урахуванням активного впровадження нових підходів до організації та використання інформаційних технологій. Стратегія розвитку інноваційних форм обслуговування, впровадження новітніх інформаційних технологій у процеси формування та популяризації бібліотечно-інформаційних ресурсів, створення власних електронних продуктів, розширення та удосконалення бібліотечно-інформаційних послуг є домінуючими напрямками діяльності НБУВ, про що свідчать результати наукових досліджень за відомчими темами та численні публікації її фахівців.

Важливими чинниками реалізації стратегії доступу до знань сучасні бібліотекознавці визначають зміну філософії обслуговування, посилення його індивідуалізації. Тому, об'єднуючим кредом, на якому буде свої позиції переважна більшість авторів і що, на наш погляд, є цілком виправдано, –

це максимально повне задоволення інформаційних читачьких потреб, забезпечення повної інтелектуальної та інформаційної свободи як основного принципу бібліотечного обслуговування.

Примітки

¹ Дубровіна, Л. А. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко – К., 1998. – 336 с.; Дубровіна, Л. А. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1941–1964 / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко; НАН України. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К.: Наук. думка, 2003. – 360 с.; Дубровіна, Л. А. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1965–1991 / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко; НАН України. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К.: Наук. думка, 2008. – 373 с.; История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР. – К.: Наук. думка, 1979. – 227 с.; Биковський, Л. Ю. Національна бібліотека Української держави (1918–1921) / Л. Ю. Биковський. // Поступ. – 1922. – № 1/2. – С. 8–10; Постернак, С. П. Всенародна бібліотека України при Українській Академії наук / С. П. Постернак. – К.: ВУАН, 1923. – 64 с.; Гутянський, С. К. Всенародна наукова книгозбірня: Центральної науковій бібліотеці АН УРСР 50 років / С. К. Гутянський // Наша культура. – 1969. – № 12. – С. 4–5; Рудь, М. П. Государственная публичная библиотека УССР: [Работа с читателями] / М. П. Рудь // Библиотеки СССР: (Опыт работы). – М., 1953. – Вып. 2. – С. 38–48.

² Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського Академії наук України: бібліогр. покажч., 1918–1993 рр. – К., 1993. – 296 с.; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, (1993–2003): наук.-бібліогр. покажч. видань бібліотеки за 1993–2003 рр. – К., 2005. – 520 с.

³ Биковський, Л. Ю. Національна бібліотека Української Держави / Л. Ю. Биковський. – Варшава, 1922. – 16 с.; Биковський, Л. Ю. Національна бібліотека Української Держави (1918–1921). – Берлін, 1922. – 13 с.; Биковський, Л. Ю. Книгарні–Бібліотеки–Академія: спомини (1918–1922) / Л. Ю. Биковський. – Мюнхен, 1971. – 153 с.; Сірополко, С. О. Короткий курс бібліотекознавства: історія, теорія та практика бібліотечної справи / С. О. Сірополко. – Львів, 1924. – 127 с.; Постернак, С. П. Всенародная библиотека Украины / С. П. Постернак // Библиотека. – М., 1927. – С. 123–134; Кревецкий, І. І. Національна бібліотека Української Держави / І. І. Кревецкий // Укр. книгознавство. – 1922. – № 3. – С. 3–4; Сагарда, М. І. Науково-дослідні завдання Всенародної бібліотеки України / М. І. Сагарда // Бібл. зб. – 1927. – Ч. 1. – С. 52; Ясинський, М. І. Український книжковий фонд Всенародної бібліотеки України / М. І. Ясинський // Бібл. зб. – 1927. – № 2. – С. 54–65; Полонська-Василенко, Н. Д. Українська Академія наук: нарис історії / Н. Д. Полонська-Василенко. – Мюнхен, 1955. –

Ч. 1: 1918–1930. – 194 с.; *Балика, Д. А.* Бібліотека в минулому: культ. іст. нарис / Д. А. Балика. – К.: ДВУ, 1925. – 118 с.

⁴ Закон про утворення фонду «Національної бібліотеки Української Держави» // Держ. вісн. – 1918. – № 32. – С. 2; Відозва від Тимчасового Комітету для заснування Національної бібліотеки Української Держави в м. Києві // Там само. – № 57. – С. 3; Інструкція Тимчасового Комітету для заснування Національної бібліотеки Української Держави в м. Києві // Книж. вісн. – 1918. – № 1. – С. 4–7; Статут Національної бібліотеки Української Народної Республіки в м. Києві при Українській Академії наук // Перший піврік існування Української Академії наук у Києві та начерк її праці до кінця 1919 р. – К., 1919. – С. 38, 42–56; Положення про Всенародну бібліотеку України у м. Києві // Бюл. Наркомосвіти УСРР. – 1924. – № 2. – С. 53–55; Статут бібліотеки, положення про відділи, посадові інструкції. – К., 1971. – 80 с.; Про надання Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського статусу Національної: Указ Президента України // Бібл. вісн. – 1996. – № 3. – С. 1; Про положення про Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського: Постанова Президії Нац. акад. наук України // Там само. – № 5. – С. 3.

⁵ *Балика, Д. А., Карпинська, О. І.* Інтереси читачів-українців загальної читальні ВБУ / Д. А. Балика, О. І. Карпинська // Життя й революція. – 1927. – № 3. – С. 334–244; *Балика, Д. А.* Книгокористування: досвід роботи б-ки / Д. А. Балика // Бібл. зб. – 1927. – Ч. 2. – С. 78–92; *Біла, Г. Д.* Інтенсифікація наукової читальні / Г. Д. Біла // Бібл. журн. – 1925. – Ч. 22/3. – С. 7–8; Архів Нац. б-ки України імені В. І. Вернадського. – Оп. 1. – Од. зб. 250. – Арк. 8.

⁶ *Балика, Д. А.* Аналітичний та синтетичний метод вивчення читачівства / Д. А. Балика // Бібліолог. вісті. – 1926. – № 1 (10). – С. 16–36.

⁷ *Балика, Д. А.* Бібліотека в минулому / Д. А. Балика – К., 1925. – С. 115.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

¹⁰ *Балика, Д. А.* Конференція для раціоналізації бібліотечної справи в РСФРР / Д. А. Балика // Журн. бібліотекознавства і бібліогр. – 1928. – № 2. – С. 109–115.

¹¹ *Біла, Г. Д.* Інтенсифікація наукової читальні / Г. Д. Біла // Бібл. журн. – 1925. – Ч. 22/3. – С. 7–8.

¹² *Сагарда, М. І.* Робота Президії НДІБ / М. І. Сагарда // Бібл. журн. – 1926. – Ч. 1. – С. 5–24.

¹³ Там само. – С. 7–8.

¹⁴ *Сагарда, М. І.* Науково-дослідні завдання Всенародної бібліотеки України / М. І. Сагарда // Бібл. зб. – 1927. – Ч. 2. – С. 52.

¹⁵ Первая конференция научных библиотек Украины // Крас. библиотечарь. – 1926. – № 2. – С. 84.

¹⁶ *Іваницький, В. Ф.* Науково-дослідна праця в галузі бібліотекознавства та бібліографознавства у зв'язку з підготуванням бібліотечарів та встановленням аспірантури при наукових бібліотеках / В. Ф. Іваницький // Бібл. зб. – 1926. – Ч. 2. – С. 34.

¹⁷ На науковому бібліотечному фронті УСРР // Бібл. зб. – 1927. – Ч. 2. – С. 65; *Ясинський, М. І.* Український книжковий фонд Всенародної бібліотеки України / М. І. Ясинський // Бібл. зб. – 1927. – № 2. – С. 54–65.

¹⁸ *Плеский, Г. М.* Відкриті фонди – найраціональніша система / Г. М. Плеський // Соц. культура. – 1962. – № 4. – С. 31–32; *Плеский, Г. М.* Сократить число отказов по межбиблиотечному абонементу // Крас. библиотечарь. – 1940. – № 2. – С. 31–33; *Плеский, Г. М.* Заочный абонемент / Г. М. Плеський // Библиотечарь. – 1950. – № 10. – С. 32–33.

¹⁹ *Панкова, А. П., Сороковская, С. В.* О групповой обработке произведений печати / А. П. Панкова, С. В. Сороковская // Б-ки СССР. – 1957. – Вып. 7. – С. 103–107.

²⁰ *Бойкова, М. Д.* Из опыта групповой обработки произведений печати в Новосибирской научной библиотеке / М. Д. Бойкова // Там же. – 1955. – Вып. 4. – С. 8–14.

²¹ *Зверева, Т. В.* Организация обслуживания читателей в библиотеках Академии наук СССР: состояние, проблемы / Т. В. Зверева // 275 лет Библиотеке Академии наук: сб. докл. – СПб., 1991. – С. 45; *Моричева, М. Д.* Некоторые аспекты обслуживания читателей ГПБ им. Салтыкова-Щедрина в 1960-х – нач. 80-х гг. / М. Д. Моричева // Актуальные проблемы развития универсальной научной библиотеки: сб. науч. тр. – Л., 1984. – С. 26.

²² *Добко, Т. В.* Довідково-бібліографічне обслуговування в науковій бібліотеці / Т. В. Добко // Бібліотекознавство і бібліографія. – 1988. – Вип. 28. – С. 73–80.

²³ *Ракушина, М. С.* О дальнейшем совершенствовании служб МБА: из опыта работы / М. С. Ракушина // Библиогр. информация б-к АН СССР и акад. наук союз. республик. – 1972. – № 1. – С. 53–61; *Пашкова, Л. А.* О роли межбиблиотечного абонемента в библиотечно-библиографическом и информационном обслуживании читателей / Л. А. Пашкова // Оптимизация работы по обслуживанию читателей. – М., 1985. – С. 34–42.

²⁴ *Попроцкая, В. Г.* Экономическая оценка функционирования библиотечной технологии: методологический аспект / В. Г. Попроцкая // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление. – К., 1989. – С. 83–89.

²⁵ *Павлуша, Т. П.* Система электронных каталогов крупных библиотек региона как фактор совершенствования обслуживания учёных и специалистов / Т. П. Павлуша // Автоматизированные библиотечно-информационные системы: тез. докл. и сообщ. к 3-му научн. семинару, 29–31 мая 1989 г. – Новосибирск, 1989. – С. 131; *Павлуша, Т. П.* Подходы к интеллектуализации библиографического поиска в электронных каталогах / Т. П. Павлуша // Библиотека – информатизация – наука: тез. докл. и сообщ. респ. науч. конф., г. Киев, 8–10 окт. 1991 г. – К., 1991. – Ч. 2. – С. 11–12.

²⁶ *Веревкина, А. Н., Косова, Л. Н.* Британская библиотека сегодня и завтра / А. Н. Веревкина, Л. Н. Косова // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1987. – № 8. – С. 8–11; *Моричева, М. Д.* Система обслуживания читателей научной библиотеки / М. Д. Моричева // Государственная

публичная библиотека им. Салтыкова-Щедрина в развитии науки и культуры. Итоги и перспективы: сб. науч. тр. – Л., 1983. – С. 41–42; *Березина, Н. Е.* Обслуживание новой литературой в читальных залах Государственной библиотеки им. В. И. Ленина и некоторые пути его совершенствования / Н. Е. Березина // Труды / Гос. публ. б-ка им. В. И. Ленина. – М., 1983. – Т. 19: Обслуживание читателей. – С. 42–53; *Морозова И. В.* Обслуживание читателей в ГПБ / И. В. Морозова // Труды / Гос. публ. б-ка им. В. И. Ленина. – М., 1983. – Т. 19: Обслуживание читателей. – С. 8; *Володин, Б. Ф.* Библиотечно-информационная деятельность областных, краевых, республиканских научных библиотек РСФСР / Б. Ф. Володин // Анализ и оценка библиотечно-информационной деятельности : сб. науч. тр. – Л., 1989. – С. 16;

²⁷ *Зыков, О. П.* Совершенствование библиотечно-информационной деятельности ОУНБ (по результатам анализа) / О. П. Зыков // Науч. и техн. б-ки. – 1991. – № 8. – С. 22.

²⁸ *Купер, К. Р.* Доступ к знаниям / К. Р. Купер // Библиотечноеведение и библиография за рубежом. – М., 1991. – Вып. 128. – С. 51–59; *Искимжи, Т. Н.* Национальная система библиотек Молдавии / Т. Н. Искимжи // Библиотечноеведение. – 1993. – № 1. – С. 23–27; *Роджер, Д.* Новое здание Британской библиотеки / Д. Роджер // Библиотечноеведение и библиография за рубежом. – М., 1998. – Вып. 116. – С. 25–34.

²⁹ Современная система обслуживания в ЦНБ им. В. И. Вернадского: отчет о НИР. – № 02880078277. – К., 1988. – 110 с.

³⁰ *Слободяник, М. С.* Библиотечные исследования в Центральной научной библиотеке имени В. И. Вернадского АН Украинской ССР / М. С. Слободяник // Оптимизация научных исследований в области библиотечноговедения и библиографии: сб. науч. тр. – М., 1988. – С. 174–189.

³¹ *Слободяник, М. С.* Пути создания рациональной системы библиотечно-библиографического обслуживания читателей в условиях автоматизации / М. С. Слободяник // Информационно-библиотечное обслуживание ученых: сб. науч. тр. – М., 1988. – С. 11–28; *Слободяник, М. С., Попроцкая, В. Г.* Организация платных услуг в крупной научной библиотеке / М. С. Слободяник, В. Г. Попроцкая // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление: сб. науч. тр. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 99–110.

³² *Слободяник, М. С., Попроцкая, В. Г.* Теоретические и организационные аспекты подготовки к внедрению нового хозяйственного механизма в научной библиотеке / М. С. Слободяник, В. Г. Попроцкая // Управление научной библиотекой в условиях НТР. – Новосибирск, 1991. – С. 14–25.; *Чачко, А. С., Попроцкая, В. Г.* Методика изучения и нормирования процессов обслуживания читателей в ЦНБ АН Украинской ССР / А. С. Чачко, В. Г. Попроцкая // Оптимизация работы по обслуживанию читателей в библиотеках АН СССР и АН союзных республик. – М., 1982. – С. 73–83; *Попроцкая, В. Г.* Эко-

номическая оценка функционирования библиотечной технологии: Метод. аспект / В. Г. Попроцкая // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление: сб. науч. тр. – К., 1989. – С. 83–89; *Попроцкая, В. Г.* Некоторые вопросы нормирования труда в условиях внедрения автоматизации в крупной библиотеке / В. Г. Попроцкая // Автоматизация и механизация библиотечно-библиографических процессов: сб. науч. тр. – К., 1989. – Ч. 1. – С. 63–68; *Слободяник, М. С., Попроцкая, В. Г.* Организация платных услуг в крупной научной библиотеке / М. С. Слободяник, В. Г. Попроцкая // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление: сб. науч. тр. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 99–110; *Попроцкая, В. Г.* Экспериментальное изучение и нормирование труда на участках справочно-библиографического обслуживания / В. Г. Попроцкая // Библиографы как социально-профессиональная группа современного общества: науч. докл.: препр. – К., 1989. – С. 41–47.

³³ *Бровкін, А. Г.* Інформаційне забезпечення парламенту України – шлях до Європейського співтовариства / А. Г. Бровкін // Культура і національна самосвідомість: проблеми теорії та завдання практики: тези наук.-практ. конф. працівників культури та науковців України. – К., 1991. – С. 61–62; *Бровкін, А. Г.* Універсальна наукова бібліотека в системі інформаційного обслуговування управлінських структур (на прикладі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) / А. Г. Бровкін: автореф. дис. ... канд. іст. наук; 07.00.08 / Київ. держ. ін-т культури. – К., 1996. – 26 с.; *Добко, Т. В.* Довідково-бібліографічне обслуговування в Національній бібліотеці / Т. В. Добко // Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється: нові технології та нові співробітництва: матеріали конф., Судак, 6–14 черв. 1998 р. – Судак, 1998. – Т. 1. – С. 286–289; *Коваль, Т. М.* Аналіз попиту читачів академічної бібліотеки на сучасну періодику / Т. М. Коваль // Бібліотека у демократичному суспільстві: зб. матеріалів міжнар. наук. конф., Київ, 21–23 листоп. 1995 р. – К., 1995. – С. 165–166.; *Костенко, Л. Й., Павлуша, Т. П.* Впровадження прогресивних бібліотечно-інформаційних технологій – ефективний шлях якісного обслуговування читачів / Л. Й. Костенко, Т. П. Павлуша // Сучасний читач і бібліотека. – К., 1991. – С. 18–21.

³⁴ *Бровкін, А. Г.* Універсальна наукова бібліотека в системі інформаційного обслуговування управлінських структур (на прикладі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) / А. Г. Бровкін: дис. ... канд. іст. наук. – К., 1996. – 194 л.; *Каліберда, Н. Ю.* Система обслуговування читачів Національної бібліотеки України: історія формування та тенденції розвитку (1918 – початок 90-х рр.) / Н. Ю. Каліберда: дис. ... канд. іст. наук. – К., 1999. – 196 л.; *Павлуша, Т. П.* Совершенствование библиотечно-библиографического обслуживания на основе электронных каталогов / Т. П. Павлуша: автореф. дис. ... канд. пед. наук; 05.23.03 / Моск. гос. ин-т культуры. – М., 1992. – 16 с.; *Петрова, Л. Г.* Проблемы

совершенствования организационной структуры государственной (национальной) библиотеки (на примере Украины) / Л. Г. Петрова: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 05.25.03 / Моск. гос. ин-т культуры. – М., 1991. – 16 с.; *Слободяник, М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій / М. С. Слободяник: дис. ... д-ра іст. наук. – К., 1995. – 400 с.; *Каліберда, Н. Ю.* Інтелектуальна та інформаційна свобода як принцип бібліотечного обслуговування / Н. Ю. Каліберда // *Бібліотека в демократичному суспільстві: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. 21–23 листоп. 1995 р.* – К., 1995. – С. 167–169.

³⁵ *Дубровина, Л. А.* К программе создания рукописной «Украиники» / Л. А. Дубровина // *Библиотека – информация – наука.* – К., 1991. – Ч. 2. – С. 57–59; *Дубровина, Л. А.* Перспективы изучения отечественной средневековой книжности и автоматизированная система «Памятники письменности и печати» / Л. А. Дубровина // *Библиотечно-информационные системы: сб. науч. тр.* – К., 1990. – С. 18–31; *Дубровина, Л. А., Костенко, Л. Й.* Розробка системного опису рукописних книг та інтелектуалізація інформаційного пошуку в автоматизованих системах / Л. А. Дубровина, Л. Й. Костенко // *Рукописна та книжкова спадщина України.* – К., 1993. – Вип. 1. – С. 189–200.

³⁶ Звіт про роботу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 1998 р.; Звіт про роботу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 1999 р.; Звіт про роботу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2000 р.; Звіт про роботу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2001 р.

³⁷ *Кожевникова, Л. А., Кон, Л. Ф.* Обслуживание читателей в крупной научной библиотеке: реалии и перспективы / Л. А. Кожевникова, Л. Ф. Кон // *Библиотечное обслуживание в изменившейся системе экономических отношений: сб. науч. тр.* – Новосибирск, 1995. – С. 3–28.

³⁸ *Воскобойнікова-Гузєва, О. В.* Інформаційний моніторинг документного потоку як складова бібліотечно-інформаційного сервісу / О. В. Воскобойнікова-Гузєва // *Наукові праці НБУВ.* – К., 2002. – Вип. 9. – С. 113–120; *Добко, Т. В.* Платні послуги в системі бібліографічного обслуговування: теорія і практика / Т. В. Добко, М. А. Чиж // Там само. – Вип. 8. – С. 115–123; *Лозниця, А. С.* Інтернет-технології для задоволення інформаційних потреб науковців і фахівців / А. С. Лозниця // Там само. – С. 147–159; *Каліберда, Н. Ю.* Моніторинг ефективності використання електронного каталогу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Н. Ю. Каліберда // Там само. – С. 88–96; *Каліберда, Н. Ю.* Інформаційний консультант наукової бібліотеки: трансформація функцій / Н. Ю. Каліберда // Там само. – Вип. 11. – С. 18–25; *Коваль, Т. М.* Сучасні тенденції в обслуговуванні читачів НБУВ / Т. М. Коваль // Там само. – 2004. – Вип. 12. – С. 93–102; *Коваль, Т. М.* Еволюція структури читачього складу наукової бібліо-

теки (у 90-х роках ХХ ст.) / Т. М. Коваль: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 2005. – 19с.; *Онищенко, О. С.* Основні підсумки наукової діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2000 р.) / О. С. Онищенко, В. Г. Попроцька // *Бібл. вісн.* – 2002. – № 3. – С. 2–15; *Сіра, І. В.* Технологічні аспекти обслуговування користувачів НБУВ: сучасний стан та перспективи / І. В. Сіра, Л. М. Беліна // *Наукові праці НБУВ.* – К., 2002. – Вип. 8. – С. 104–109; *Соловяненко, Д. В.* Онлайновий бібліотечний сервіс як один із видів бібліотечного сервісу / Д. В. Соловяненко // Там само. – Вип. 11. – С. 201–223; *Туровська, Л. О.* Особливості бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів-гуманітаріїв / Л. О. Туровська // Там само. – Вип. 9. – С. 129–136; *Чупріна, В. М.* МБА в системі забезпечення інформаційних запитів читачів-науковців / В. М. Чупріна // Там само. – С. 535–543; *Яковенко, О. Г.* Підвищення інформаційної культури користувачів у процесі їх бібліотечно-інформаційного обслуговування / О. Г. Яковенко // Там само. – Вип. 11. – С. 36–44.

³⁹ *Бровкін, А. Г.* Бібліотечно-інформаційні ресурси країни: формування та забезпечення доступу / А. Г. Бровкін, Н. Ю. Каліберда // *Бібл. вісн.* – 2006. – № 6. – С. 8–13; *Василенко, О. М., Поліщук, Р. В.* Основні тенденції використання інформаційно-бібліотечних ресурсів на сучасному етапі (на прикладі Філії № 2 НБУВ) / О. М. Василенко, Р. В. Поліщук // *Наукові праці НБУВ.* – Вип. 20. – С. 83–90; *Воскобойнікова-Гузєва, О. В.* Інноваційна діяльність наукової бібліотеки у теоретико-методологічних і дослідних розробках сучасного бібліотекознавства / О. В. Воскобойнікова-Гузєва // Там само. – С. 5–15; *Добко, Т. В.* Довідково-бібліографічне обслуговування в електронну еру: розвиток навігаторської функції / Т. В. Добко // *Бібл. планета.* – 2003. – № 4. – С. 6–9; *Ісаєнко, О. О.* Вивчення пріоритетів користувачів електронних науково-інформаційних ресурсів НБУВ: результати експрес-дослідження / О. О. Ісаєнко // *Наукові праці НБУВ.* – Вип. 20. – С. 100–111; *Каліберда, Н. Ю.* Користувач електронного каталогу як об'єкт бібліотекознавчого дослідження / Н. Ю. Каліберда // Там само. – № 20. – С. 91–99; *Коваль, Т. М.* Використання Інтернет-ресурсів / Т. М. Коваль, Л. О. Туровська // Там само. – № 20. – С. 73–82; *Павлуша, Т. П.* Організація використання документів на машинозчитуваних носіях інформації в універсальній науковій бібліотеці / Т. П. Павлуша, О. Г. Яковенко // Там само. – Вип. 19. – С. 48–58; *Яковенко, О. Г.* Формування та використання фонду електронних документів у науковій бібліотеці / О. Г. Яковенко // Там само. – Вип. 20. – С. 28–39; *Чупріна, В. М.* Тенденції змін у використанні електронної інформації / В. М. Чупріна // Там само. – Вип. 11. – С. 78–84; *Чупріна, В. М.* ММБА як джерело інформування про інформаційні ресурси у міжнародному співробітництві бібліотечних закладів / В. М. Чупріна // Там само. – Вип. 14. – С. 522–533.

⁴⁰ *Ворошилов, О. В.* Інформаційно-аналітичні підрозділи бібліотек в умовах розвитку електронного середовища / *О. В. Ворошилов* // Там само. – Вип. 21. – С. 16–23; *Горовий, В. М.* Оновлення бібліотек як фактор підвищення ефективності інформаційних ресурсів / *В. М. Горовий* // Там само. – С. 5–15; *Горовий, В. М.* СІАЗ: етапи становлення / *В. М. Горовий* // Україна: події, факти, коментарі. – К., 2006. – № 11. – С. 75–84; *Гранчак, Т. Ю.* Роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі / *Т. Ю. Гранчак* // Наукові праці НБУВ. – К., 2008. – Вип. 21. – С. 24–35; *Кулицький, С. П.* Електронні технології та використання потенціалу наукових бібліотек для задоволення інформаційних потреб суб'єктів економіки / *С. П. Кулицький* // Там само. – С. 48–59; *Чуприна, Л. А.* Тенденції розвитку українського Інтернет-середовища як джерела оперативності наукової інформації / *Л. А. Чуприна* // Там само. – С. 113–126.

⁴¹ *Костенко, Л. Й.* Розвиток комп'ютерно-телекомунікаційних технологій у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського / *Л. Й. Костенко* // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: зб. матеріалів IV

Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–23 травня 2007 р. – К., 2007. – С. 156–158; *Костенко, Л. Й.* Завдання комп'ютеризації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2008–2010 роки / *Л. Й. Костенко* // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 20–22 травня 2008 р. – К., 2008. – С. 113–114; *Копанєва, В. О.* Концепція архівування «мережевої Україніки» / *В. О. Копанєва* // Вісник Книжкової палати. – 2008. – № 4. – С. 29–34; *Копанєва, В. О.* Формування фонду мережевих ресурсів у науковій бібліотеці (90-ті роки ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) / *В. О. Копанєва*: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 27.00.03 / НАН України. Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2008. – 21 с.; *Соловяненко, Д. В.* Статистика використання Інтернет-технологій у бібліотеках України / *Д. В. Соловяненко* // Бібл. вісн. – 2007. – № 1. – С. 6–20; *Соловяненко, Д. В.* Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-ті рр. – початок ХХІ ст.) / *Д. В. Соловяненко*: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / НАН України; Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2008. – 20 с.